

UDK 341.1:341.231.14
pregledni znanstveni rad
primljen 4. studenog 2000.

Nenad BAGO, asistent,
Pravni fakultet u Mostaru

ZAŠTITA LJUDSKIH PRAVA U MEĐUNARODNOM PRAVU I POLITICI DO 1945. GODINE: CILJ ILI SREDSTVO?

U ovom radu autor pruža pregled povijesnog razvitka normativne i institucionalne zaštite ljudskih prava na međunarodnoj razini. Posebna je pozornost poklonjena pitanju je li zaštita ljudskih prava na međunarodnoj razini od svojih početaka pa do Drugog svjetskog rata za cilj imala zaštitu digniteta ljudske osobe i njezinih temeljnih prava, ili je korištena kao sredstvo za postizanje određenih političko-ekonomskih interesa od strane vodećih svjetskih činitelja.

Do svršetka Drugog svjetskog rata ljudska su prava rijetko bila na dnevnom redu međunarodne politike. Kršenje ljudskih prava u svim državama svijeta predstavlja u to vrijeme uobičajenu pojavu: od pojava nacizma i fašizma u Njemačkoj i Italiji, rasne diskriminacije u SAD, komunističkog totalitarizma SSSR-ova Istočnog bloka, pa do kolonijalizma Velike Britanije, Francuske, Belgije i niza drugih europskih država.¹

Jedan od temeljnih razloga ovakvoj političkoj pasivnosti na međunarodnoj razini glede zaštite ljudskih prava nalazio se u tradicionalnom tumačenju odredaba međunarodnog prava. Naime, općeprihvaćeno tumačenje subjektiviteta u međunarodnom pravu je poimalo da ono podrazumijeva isključivo odnose među državama, ostavljajući zaštitu ljudskih prava predmetom unutarnjeg političkog pitanja svake pojedine države, tj. pitanjem koje je po međunarodnom pravu spadalo isključivo u domenu unutarnjeg pitanja suverenosti.

Suverenitet vs. ljudska prava u tradicionalnom shvaćanju međunarodnog prava

Već tri stoljeća međunarodni se odnosi zasnivaju na načelu suvereniteta. Pojam suverenost (lat. *supremus, superanus*) koristi se da bi označio subjekt nad kojim nitko nema nikakve ovlasti, odnosno koji je neograničen u svojoj oblasti djelovanja. U sklopu države suverenost označuje "svojstvo državne vlasti prema kojem joj nijedan drugi pravni subjekt u sklopu države nije nadređen ili jednak, te koje sadrži sve specifične ovlasti koje su nužne za ostvarenje legitimnih ciljeva i namjera državne

¹ Opširnije u Henry J. Steiner and Philip Alston, *International Human Rights in Context – Law, Politics, Morals*, Clarendon Press, Oxford 1996, str. 23.-113.

vlasti.”² Pravni teoretičari smatraju da državna suverenost obuhvaća sljedeća tri elementa:

“a) neovisnost državne vlasti, koja je izražena kroz slobodu donošenja odluka i djelovanja u odnosu na bilo koju drugu vlast unutar ili izvan njezina teritorija, a u prvom redu u odnosu na neku drugu državu; b) načelo supremacije državne vlasti, tj. načelo da je državna vlast u sklopu svojega državnog teritorija viša od bilo kakve druge vlasti ili faktora; c) pravna neograničenost državne vlasti, tj. puna sloboda u primjeni i donošenju prava.”³ Praktično, to znači kako je svaka država suverena u smislu da sama odlučuje kakve će zakone donositi i kako će ih primjenjivati. Načelo suverenosti također podrazumijeva i obvezu nemiješanja svih drugih država u sva ona pitanja koja spadaju pod jurisdikciju jedne suverene države.⁴

Temeljem ovakva tradicionalnog tumačenja državnog suvereniteta, još u samim počecima Prava naroda (danas međunarodnog prava), razvijena je doktrina nacionalnog suvereniteta. Prema toj doktrini, suverena država ima potpunu mjerodavnost, sukladno međunarodnom pravu, odlučivati o svojim državljanima (personalni suverenitet) i svome teritoriju (teritorijalni suverenitet), koristiti se javnim dobrima (more, atmosferu, itd.), ulaziti u pravne odnose s drugim suverenim državama, pristupiti članstvu međunarodnih organizacija, voditi rat (iako je kasnije to pravo ograničeno na uporabu sile u samoobrani), te ostati neutralna kada drugi ratuju.⁵ Isto tako, na temelju personalnog suvereniteta nad svojim državljanima, država je zadržala pravo zahtijevati zaštitu svojih državljana u inozemstvu. Sukladno tome, od samih svojih početaka, međunarodno pravo je obvezivalo (i još uvijek obvezuje) države da poštuju prava stranaca dok ovi borave na njihovu teritoriju.

S vremenom je unutar međunarodnog prava definiran minimum zaštite prava koje je država dužna garantirati strancima: na život, slobodu i imovinu. Ovdje je važno istaknuti kako slijedeći logiku nacionalnog, odnosno personalnog suvereniteta, u slučaju da je strancu povrijeđeno neko priznato pravo, npr. pravo na kompenzaciju u slučaju eksproprijacije, iznos kompenzacije je bio isplaćivan domicilnoj državi stranca čija je imovina ekspropirana, bez ikakve obveze od strane domicilne države da isplati kompenzaciju vlasniku.⁶ Dakle, razvidno je da dosljedna primjena načela personalnog suvereniteta u potpunosti izuzima svaku mjerodavnost međunarodne zajednice nad postupcima država prema svojim građanima.

² *Black's Law Dictionary*, West Publishing Company, St. Paul MN, 1991, str. 971.; usp. s Juraj Andrassy, *Međunarodno Pravo*, Školska knjiga, Zagreb 1978., str. 81.

³ *Pravna Enciklopedija*, Savremena Administracija, Beograd 1985, str. 1647.; usp. s Vladimir Ibler (ur.), *Međunarodni odnosi*, Naprijed, Zagreb 1971., str. 191-232. (članci Korovina i dr.).

⁴ Opširno o tome, Asbjorn Eide, *National Sovereignty and Intrnational Efforts to Realize Human Rights*, u knjizi, Asbjorn Eide and Bernt Hagtvet, *Human Rights in Perspective – A Global Assessment*, Basil Blackwell Ltd 1922., str. 3-30.

⁵ Paul Seighart, Oxford Unversity Press, Oxford 1995., str. 11.

⁶ Isto, str. 12.

Počeci zaštite ljudskih prava u međunarodnom pravu

U 19. i početkom 20. stoljeća, na inicijativu europskih sila i SAD, u međunarodnom pravu počinje se razvijati doktrina "humanitarne intervencije".⁷ Ova doktrina, koja je predstavljala odstupanje od do tada neprikosnovene doktrine "nacionalnog suvereniteta", primjenjivala se u onim slučajevima kada bi država počinila zločine nad svojim državljanima na način koji bi "šokirao savjest čovječanstva"⁸. Najpoznatiji primjeri pozivanja na doktrinu "humanitarne intervencije" su oni protiv Otomanskog Carstva: iz 1827. u ime grčkog naroda, iz 1860-1. od strane Francuske u Siriji, te iz 1876. kada su neregularne otomanske trupe masakrirale oko 12 000 kršćana na području današnje Bugarske.⁹ Slično tome, humanitarno je ratno pravo, izraženo u dokumentima poput Haške konvencije iz 1907. godine, ograničavalo isključivo načine kako jedna država može postupati prema stranim državljanima - o postupcima prema domaćim državljanima i zaštiti stanovnika u kolonijama u međunarodnim dokumentima nije bilo niti spomena.

Ukidanje ropstva

Glavni izuzetak od ovakvog trenda ignoriranja ljudskih prava u međunarodnom pravu u to vrijeme predstavlja kampanja o ukidanju ropstva iz devetnaestog stoljeća. Naime, već na Bečkom kongresu o Centralnoj Africi iz 1885. godine najveće svjetske sile priznaju obvezu o zabrani trgovine robljem. Međutim, u isto vrijeme samo ropstvo, za razliku od trgovine robljem, biva tretirano kao unutarnje pitanje svake države. Prvi važniji međunarodni ugovor o zabrani ropstva biva sastavljen tek 1926. godine, kada Konvencija o ropstvu biva otvorena za potpis.¹⁰

Međutim, važno je razumjeti kako su ovi prvi ugovori, iako u velikoj mjeri zasnovani na humanitarnim osnovama, bili motivirani prije svega pojedinačnim interesima država potpisnica. Kao što ni relativno visoki pravni položaj robova u Babilonu za vladavine Hamurabija prije više od 2000 godina nije bio motiviran humanizmom, nego interesom babilonskih robovlasnika, tako je i glavni pritisak za ukidanje ropstva dolazio od strane onih europskih država koje su izgubile svoje kolonijalne interese u Americi, pa su, prema tome, bile zainteresirane da se spriječi

⁷ Opširno o tome, O. Schachter, *The right of States to Use Armed Forces*, Michigan Law Review, broj 82., Michigan, 1984., 1641-44; usp. sa Y. Tyagi, *The Concept of Humanitarian Intervention Revisited*, Michigan Journal of International Law, broj 16., Michigan 1995., str. 883-910.

⁸ Tako je britanski viši tužitelj pred Međunarodnim vojnim tribunalom, Sir H. Shawcross, ustvrdio kako "postoje granice svemoći države", tj. da "svakom pojedinačnom ljudskom biću, krajnjoj jedinici svakog prava, ne smije biti uskraćena pomoć čovječanstva kada država pogazi njegova prava na način koji je neprihvatljiv savjesti čovječanstva" - A. Cassese, *International Law in a Divided World*, Oxford University Press, 1994, str. 292; bliže o govorima tužitelja pred Međunarodnim vojnim tribunalom vidi u: Sir Hartley Shawcross, *Speeches of the Chief Prosecutors at the Close of the Case against Individual Defendants*, London 1946.

⁹ Paul Sighart, op. Cit., str. 13

¹⁰ Opširno o tome, Antonio Cassese, op. cit., str. 52-54.

daljnji priljev radne snage u druge države koji bi rezultirao i jeftinijim proizvodima tih država na međunarodnom tržištu.¹¹

Međunarodna organizacija rada – ILO

ILO, specijalizirana univerzalna međunarodna organizacija javnog prava, jest jedna od najstarijih međunarodnih organizacija. Nastala je sa stvaranjem Lige naroda 1919. godine, kada je radna skupina koja je pripremala XII. glavu (cl. 337 - 427) Versajskog ugovora o miru zaključila kako je njeno stvaranje poželjno, te je s takvim prijedlogom i izašla. Odredbe o tome nalaze se i u ostalim ugovorima o miru - s Austrijom, Mađarskom, Bugarskom i Turskom. Prvobitno su članice ILO-a bile sve države članice Lige naroda - uostalom, na to ih je obvezivao čl. 387. ugovora o miru. Pored njih organizaciji pristupaju SAD, Njemačka i Austrija - iako nisu bile članice Lige naroda.¹²

Što se tiče samih konvencija ILO koje su garantirale jednakost položaja radnika u svim značajnim dijelovima svijeta, tu se radilo ne toliko o brizi za dobrobit radnika koliko o brizi da pojedine države ne dobiju neopravdanu prednost na međunarodnom tržištu zahvaljujući niskoj cijeni radne snage kod kuće.¹³

Etničke manjine

Suvremenim međunarodnim organizacijama u Europi koje se bave pitanjima zaštite manjina prethodila je Liga naroda, koja je razvila neke od temeljnih načela u ovoj oblasti. U sustavu koji je u velikoj mjeri bio ograničen na europski kontinent, zaštita manjina zauzimala je istaknuto mjesto. Metodu koju je Liga naroda usvojila u zaštiti manjina predstavljala je zapravo nastavak jedne duge europske tradicije, u kojoj se zaštita manjina ostvarivala kroz sklapanje bilateralnih i multilateralnih ugovora i potpisivanja deklaracija o zaštiti određenih manjinskih zajednica.¹⁴

Ovdje je važno na trenutak osvrnuti se i pogledati u kakvom je povijesnom kontekstu došlo do osnivanja Lige naroda. Liga naroda je osnovana kao prva međunarodna organizacija koju su stvorile pobjedničke savezničke sile nakon Prvog svjetskog rata na inicijativu predsjednika SAD W. Wilsona. Pakt Lige naroda usvojen je na Mirovnoj konferenciji 28. lipnja 1919. kao prvi dio Ugovora o miru s Njemačkom, Austrijom, Mađarskom i Bugarskom.¹⁵ Usporedno s time, Ligi naroda su bile dane

¹¹ Priznanjem njihovog braka htjelo se pripaziti na razmnožavanje radne snage; davanjem nekih drugih ograničenih prava, npr. posjedovanje pokretne imovine i sklapanje poslova pod određenim uvjetima i određenim kategorijama robova, htjelo ih se stimulirati u radu i takvo stanje garantirati pravnim propisima.

¹² Bliže o tome, Henry J. Steiner and Philip Alston, op.cit., 257-60.; o primjeni odredaba ILO od strane Europskog suda za ljudska prava Vijeća Europe vidi u P. van Dijk and G. J. H. van Hoof, *Theory and Practice of the European Convention of Human Rights*, Kluwer Law International, The Hague, Netherlands, 1998., str. 117-118.

¹³ Antonio Cassese, op. cit., str. 289.

¹⁴ Opširno o tome, P. Thornberry & M. Estebanez, *The Council of Europe and Minorities*, 1994., str.4.

¹⁵ Opširno o tome, Arthur Nussbaum, *A Concise History of the Law of Nations*, New York 1962.

određene ovlasti da zaštiti etničke manjine u područjima gdje su po završetku rata mijenjane granice, i to uglavnom voljom velikih sila. Ugovori o manjinama - s Čehoslovačkom, Grčkom, Poljskom, Rumunjskom i bivšom Jugoslavijom - kao i mirovni ugovori, bili su u velikoj mjeri motivirani i političkim interesima: one europske zemlje koje su imale etničke, vjerske, jezične ili vjerske simpatije prema manjinama koje su živjele u drugim državama, bile su vrlo zainteresirane da se prava tih manjina osiguraju i poštuju. S druge strane, to je naišlo na otpor onih država u sklopu čijih granica su manjine živjele. Svjestan toga, na Mirovnoj konferenciji od 31. svibnja 1919. godine, W. Wilson, u pokušaju da ublaži otpor država u sklopu čijih su se granica manjine nalazile, ističe kako je, pored ublažavanja često teških posljedica nastalih zbog teritorijalnih podjela u Europi izvršenih od strane velikih sila, glavni cilj međunarodne zaštite manjina očuvanje mira.¹⁶

Ovdje je bitno istaknuti da su na prihvaćanje ovih odluka Lige naroda bili prisiljeni poglavito poražena Njemačka, a potom i nove države Jugoistočne Europe, koje su prihvaćanjem tih odluka platile cijenu svog međunarodnog priznanja. U isto vrijeme države pobjednice odbijaju priznati ove ovlasti Lige naroda koje su same nametnule, i to ne samo da su ih odbile primjenjivati u svojim kolonijama nego čak i na svojim teritorijima u Europi, a SAD u to vrijeme nisu ni bile članicom Lige naroda. No, u svakom slučaju, ostaje kao činjenica kako dio razloga zbog kojih su donesene odluke o zaštiti manjinskih prava leži u konceptu da određene zajednice ili kategorije osoba moraju biti zaštićene međunarodnom pravom za njihovo dobro.¹⁷

Dakle, možemo vidjeti kako, uz navedene izuzetke, do izbivanja Drugog svjetskog rata 1939. godine, ljudska prava nisu bila često predmetom u međunarodnim odnosima. I zato, prilikom svakog pokušaja da bolje shvatimo problematiku ljudskih prava onako kako joj danas pristupamo, važno je da imamo na umu kako je glavna briga država koje su prošle Drugi svjetski rat bila poduzeti sve potrebne korake, neposredne i posredne, u cilju sprječavanja oružanih sukoba i očuvanja mira. Prema tome i ljudska prava, koja su bila sredstvo u ostvarenju tog cilja i koja su uostalom i proizišla iz tih mjera, moraju se promatrati u svome povijesnom kontekstu nastanka, dakle kao još jedan od koraka u pokušaju održavanja mira u svijetu.

Drugi svjetski rat (1939.-1945.)

Još u vrijeme Drugog svjetskog rata saveznici su postali svjesni kako neki od najmučnijih zločina počinjenih od strane nacista nisu bili sankcionirani tradicionalnim normama međunarodnog prava.¹⁸ Naime, postojeće ratno pravo je isključivo sankcioniralo zabranu nehumanog postupanja jedne države samo u odnosu na protivničke vojnike ili civile, dok se takva zabrana nije odnosila na postupke jedne države prema domaćim državljanima. Ta je činjenica omogućila nacistima da za vrijeme

¹⁶ A. Cassese, op. cit., str. 289; Bliže o tome, W. Wilson, *League of Nations Official Journal, Special Supplement*, broj 73., 1929., str. 46-8.

¹⁷ A. Cassese, op. cit., str. 289.

¹⁸ Opširnije o tome, Henry J. Steiner and Philip Alston, op. cit., 60.-71

Drugog svjetskog rata, s aspekta međunarodnog prava, mogu nesmetano vršiti nasilje nad svojim državljanima na osnovi rasne i političke diskriminacije.¹⁹

Ovakvo stanje u međunarodnom pravu uvelike je utjecalo na katastrofalne rezultate Sila pobjednica na planu zaštite ljudskih prava, osobito u razdoblju 1939 - 1945. Naime, pred sam početak rata, dok se nešto još i moglo napraviti, malo je toga učinjeno kako bi se pomoglo Židovima u njihovim pokušajima da pobjegnu iz Njemačke i njoj susjednih država, mnogima su čak odbijani zahtjevi za dobivanje viza u njihovim pokušajima da se spase od progona. I za vrijeme rata malo se toga uradilo kako bi se spriječila masovna ubojstva u nacističkim logorima. Međunarodna je zajednica okrenula glavu od genocida koji se vršio nad milijunima Židova i desecima tisuća drugih žrtava nacističkog terora.

Tek pred sam kraj rata savezničke snage i građani se, dotada isključivo zainteresirani za vojnu pobjedu, počinju suočavati sa strahovitim zločinima počinjenim od strane nacista.²⁰ Međunarodna zajednica, koja se sada napokon suočila s ovim problemom, doduše samo djelomično, jer se mnogi koji su bili na strani pobjednika ni do danas nisu suočili, a kamoli odgovarali za zločine koje su počinili, ustanovila je kako međunarodno pravo ne raspolaže instrumentima koje bi mogli upotrijebiti za kažnjavanje krivaca. Naime, kao što smo vidjeli, do Drugog svjetskog rata međunarodno pravo i diplomacija se nisu značajnije bavili pitanjem kršenja ljudskih prava. I u ovoj fazi svog razvitka, ljudska prava se još uvijek od strane velikih sila koriste kao sredstvo, samo ovaj put ne isključivo za osiguranje mira, već i kao sredstvo za postizanje drugih političkih ciljeva.²¹

Zaštita ljudskih prava neposredno nakon Drugog svjetskog rata: od sredstva ka cilju?

Nakon Drugog svjetskog rata dolazi do rapidnog poboljšanja normativne zaštite ljudskih prava u međunarodnom pravu.²² Temeljna kvaliteta u ovim pomacima ogledala se u činjenici što pojedinci više nisu bili zaštićeni kao pripadnici neke zajednice (npr. manjine), već su sada bili zaštićeni kao pojedinačne osobe. Značajno je bilo i to što sada, za razliku od razdoblja do 1945. godine, međunarodni standardi zaštite više nisu bili motivirani prvenstveno gospodarskim interesima, iako su sada često bili motivirani određenim političkim ciljevima pojedinih država (osobito na relaciji SAD - SSSR nakon podizanja "željezne zavjese" 1948. godine).²³ Što je prouzročilo ovakvu temeljitu promjenu?

¹⁹ Bliže o tome, Antonio Cassese, op. cit, str. 291.

²⁰ Jack Donnelly, *International Human Rights*, Westview Press Inc., 1993., str. 7.

²¹ Opširno o tome, Henry Kissinger, *Diplomacy*, Touchstone, New York, 1994., str. 266.-423.

²² Bliže o tome, Mark Janis i dr., *European Human Rights Law-Text, Cases and Materials*, Oxford University Press, 1996, str. 14-19.

²³ Bliže o tome, Henry J. Steiner and Philip Alston, op. cit., str. 812.-17.; nakon spuštanja željezne zavjese u Srednjoj i Istočnoj Europi 1948. godine i konačne pobjede komunizma u Kini 1949. godine, ljudska prava postaju važan instrument borbe između dva suprotstavljena bloka. Već je na sastanku četiri velike sile (SAD, USSR, UK i Kine), održanom u San Franciscu od travnja do

Glavni je uzrok ležao u zajedničkom uvjerenju svih Sila pobjednica kako su zločini počinjeni tijekom nacističke agresije plod jedne čudovišne filozofije utemeljene na krajnjem nepoštivanju ljudskog dostojanstva. Po njihovu uvjerenju, jedan od načina da se spriječi ponavljanje takvih zločina temeljio se na sustavnom promoviranju osnovnih standarda o poštivanju ljudskih prava na svim razinama. Ovakvo su stajalište osobito snažno promovirale SAD, iz jednostavnog razloga što je cijela njihova politička filozofija, poput svih temeljnih zakonskih tekstova, bila utemeljena na Povelji o pravima čovjeka. Prema tome, za njih je bilo prirodno da svoje domaće koncepte i kreda projiciraju na međunarodnu zajednicu, naravno u kontekstu vlastite vanjske politike.²⁴

Osnovni pristup rješavanju problema ljudskih prava u ovome je razdoblju bio dvojak: s jedne strane, Sile pobjednice su počele intenzivno razvijati kaznene norme međunarodnog prava kako bi pred lice pravde mogle izvesti i kazniti one nacističke zločince koji su počinili djela protiv čovječnosti - koja do tada nisu bila sankcionirana običajnim zakonima ratovanja (uz osnivanje i odgovarajućih tribunala)²⁵; s druge strane, odlučile su uspostaviti skupinu općih načela o ljudskim pravima koja bi služila kao smjernice UN-u i državama članicama s ciljem da se ta načela postupno razrade, usuglase i počnu primjenjivati kroz tradicionalne normative instrumente, tj. bilateralne

lipnja 1945. godine postalo očito da postoji znakovita razlika u definiranju i načinu zaštite ljudskih prava. Naime, tijekom diskusije o prijedlogu u kojem se navodi da bi UN trebali promovirati poštivanje ljudskih prava, SSSR je predložio da se u nastavku ovog prijedloga doda "osobito pravo na rad i obrazovanje". SAD i UK su se snažno usprotivili ovom prijedlogu navodeći da, ako bi već trebalo precizno odrediti koja bi to prava trebalo zaštititi, onda to u svakome slučaju nisu na "rad i obrazovanje", nego prvenstveno "pravo na slobodu govora i tiska, te pravo na slobodu vjeroispovijesti". Prijedlog SSSR-a o pravu naroda na samoopredjeljenje također je naišao na snažno protivljenje zapadnih zemalja, osobito kolonijalnih sila poput npr. Belgije. Dogovori u San Franciscu završili su kompromisom koji je, do određene mjere, ispunio zahtjeve obje strane - Antonio Cassese, op. cit., 292.

²⁴ U tom kontekstu A. Cassese citira dio govora predsjednika Wilsona pred američkim Kongresom 6. siječnja 1941. u kojem ovaj navodi "četiri slobode" koje on vidi kao važne ciljeve buduće vanjske politike SAD-a, a koje bi trebale pružiti slobodu govora i vjeroispovijesti, te osigurati iskorjenjenje siromaštva i smanjenje naoružanja u cijelom svijetu - Isto, op. cit., 294.

²⁵ Na kraju Drugog svjetskog rata 1945. godine, tek nakon snažnog insistiranja SAD, saveznici odustaju od likvidacije nacističkih ratnih zločinaca po kratkome posupku, i umjesto toga odlučuju ih ipak izvesti pred sud. Londonskim dogovorom, koji je otjelotvorio Povelju o međunarodnom vojnom tribunalu, predviđena je provizija kojom je Tribunal bio ovlašten suditi i kazniti osobe koje su bile okrivljene, između ostalog, za izvršenje "zločina protiv čovječnosti", tj. osigurati provedbu odredbi Povelje UN-a koje su se odnosile na "zločine protiv čovječnosti". No, nesumnjivo je da je to predstavljalo povredu načela *nulla poena sine lege* - bilo je, naime, očito da je zakon primijenjen *ex post facto*, tj. retroaktivno. No, upravo je retroaktivno primjenjivanje zakona u Nürnbergu omogućilo kažnjavanje djela koja, iako očito nemoralna, nisu bila zakonski sankcionirana u trenutku njihovog izvršenja, što i jest bila česta primjedba obrane tijekom procesa - Isto, str. 292.; ako tome pridodamo činjenicu da protiv nijednog pripadnika oružanih snaga koji se borio na strani Sila pobjednica nije bila pokrenuta optužnica zbog "zločina protiv čovječnosti", koji su bili masovno počinjeni osobito nakon ulaska Crvene armije u Berlin, postaje jasno zašto je suđenje u u Nürnbergu ostavilo neugodan dojam pristranosti: gubitnici su kažnjeni, a o zločinima pobjednika nije pokrenuta ni istraga.

i multilateralne međunarodne ugovore. Ovaj razvitak je stvorio političku klimu u kojoj je zaštita ljudskih prava postala jedna od najznačajnijih točaka na dnevnome redu međunarodne zajednice.²⁶

Ovom napretku normativne zaštite ljudskih prava nedostaje njihova dosljedna primjena. U novijoj povijesti, od 1945. pa sve do danas, možemo naći cijeli niz primjera zločina protiv čovječnosti počinjenih u ratu i u miru, uključujući zločin genocida. Međunarodna zajednica ostaje nijema i pored toga što je imala na raspolaganju instrumente međunarodnog prava kojima je mogla ako ne spriječiti, a onda bar kazniti počinitelje ovih zlodjela. Usprkos javnom mišljenju, koje je često iskazivalo neslaganje s ovakvom autističkom politikom, vlade mnogih država su se često, obično iz uskogrudih i sebičnih interesa, odricale svog prava zatražiti sprječavanje zločina i kažnjavanje zločinaca. I dokle god u međunarodnoj zajednici ne zavlada osjećaj solidarnosti i zajedničkog interesa o poštivanju osnovnih normi ljudskog dostojanstva, sve dok zaštita ljudskog digniteta i temeljnih prava ne postane glavnim ciljem međunarodne politike i prava, dotad izgledi o temeljitoj provedbi tih odredaba na međunarodnoj razini ostaju mali.

Summary

In this article the author provides an overview of the historical development of the normative and institutional protection of human rights on an international level. Special attention is directed to the question regarding whether the human rights protection on the international level from its beginning until the Second World War had as an aim the protection of basic human rights and dignity of an individual, or was it used as a tool for achieving certain political and economic interests by key international factors.

²⁶ Thomas Buergenthal, *Mđunarodna ljudska prava u sažetom obliku*, Magistrat, Sarajevo 1998, str. 25-26.